

Roomalaisia herjauksia ja stereotypioita

"Gaius Hadius Ventrío, roomalainen ritari, syntyi punajuurten ja kaalien joukossa." • "Victor on kullinimijä!" • "Lucilia hankki tienestiä ruumiillaan." • "Ephebus on tyhjän-toimittaja!" • "Labicula on varas!" • "Sä oot valtava mulkku!"

Julkisen herjaamisen ja vihapuheen ajatellaan usein olevan melko moderni ilmiö. Herjaaminen on eittämättä tullut näkyvämmäksi erityisesti sosiaalisen median aika-kaudella. Vihapuheella on kuitenkin pitkä historia, jota on tutkittu muun muassa Turun yliopiston tutkimushankkeessa Vihan pitkät jäljet. Tällä kertaa haluan nostaa esille roomalaisaikaiset herjaukset, joita omassa väitöstutkimuksessani käsittelen.

Roomalaisille herjaaminen oli arkipäivää, ja tietyissä yhteyksissä se suorastaan kuului asiaan. Herjaaminen oli yksi roomalaisen retoriikan osa-alue, jota esimerkiksi Cicero paljon hyödynsi, ja jonka käytöstä roomalaiset retoriikan oppaat antoivat ohjeita. Herjaukset olivat olennainen osa roomalaista komediaa ja niitä esiintyi myös runoudessa. Kansanomaisia herjauksia on säilynyt muun muassa Pompejin seinäkirjoituksissa, joista edellä on muutama esimerkki.

Monet roomalaisten herjausten aiheista ovat tuttuja nykypäivän lukijalle. Pilkkaa tehtiin muun muassa herjattavien syntyperästä, ulkonäöstä, henkisistä kyvyistä tai käytöksestä. Usein herjaukset liittyivät stereotyyppisiin mielikuviin esimerkiksi sivistymättömistä orjista, ahneista nousukkaista, himokkaista naisista tai seksuaalisesti kyvyttömistä miehistä.

Väitöstutkimus Martialiksen runoista ja Pompejin seinäkirjoituksista

Tarkastelen väitöstutkimuksessani Marcus Valerius Martialiksen (n. 40–104 jaa.) runoissa ja Pompejin seinäkirjoituksissa esiintyviä herjauksia ja stereotypioita. Martialis julkaisi vuosina 80–102 jaa. yli 1500 epigrammirunoa. Pompejin seinäkirjoitukset ovat kaupungin tuhoa 79 jaa. edeltävältä ajalta. Nämä aineistot sisältävät paljon samankaltaisia herjauksia. Esimerkiksi seksuaaliset aiheet ovat vahvasti esillä molemmissa aineistoissa. Toisaalta ne edustavat erilaisia sosiaalisia ja kirjallisia konteksteja: Martialis kirjoitti roomalaiselle yleisölle, kun taas seinäkirjoitukset oli tarkoitettu Pompejin asukkaiden luettaviksi; Martialiksen runouteen vaikuttivat monet kirjalliset esikuvat, seinäkirjoitukset puolestaan syntyivät ennen kaikkea vuorovaikutuksessa aiempien seinäkirjoitusten kanssa.

Tutkin ensinnäkin sitä, minkälaisia ilmauksia ja stereotypioita Martialiksen runoissa ja Pompejin seinäkirjoituksissa käytettiin herjausten aiheina. Lisäksi tarkastelen sitä, mistä sosiaalisesta, kirjallisesta ja historiallisesta kontekstista nämä herjaukset ja niissä esiintyvät stereotypiat nousivat, ja minkälaisia eroja runojen ja seinäkirjoitusten välillä esiintyy.

Nämä roomalaiset lähteet tuovat selkeästi esille sen, kuinka ajaton ilmiö herjaaminen on, ja toisaalta, miten herjaukset ja stereotypiat ovat kulttuuriin ja vallitseviin asenteisiin sidottuja.

Joonas Vanhala on latinalaisen filologian jatko-opiskelija Turun yliopistossa.

Lähteet:

Vihan pitkät jäljet: <https://sites.utu.fi/vihanpitkatjaljet/>

Corpus inscriptionum Latinarum, vol. 4, Inscriptiones parietariae Pompeianae Herculanenses Stabianae,
eds. K. Zangemeister – R. Schoene, Berolini 1871.

Seinäkirjoitusten käännökset: Joonas Vanhala